

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД[▣] З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «БЄЛЯЄВ ТА ДІГТЯР ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF BELYAEV AND DIGTYAR v. UKRAINE)**

(Заяви №№ 16984/04 та 9947/05)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

16 лютого 2012 року

ОСТАТОЧНЕ

16/05/2012

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Беляєв та Дігтяр проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), *Голова*,

Елізабет Фура (Elisabet Fura),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Енн Пауер-Форд (Ann Power-Forde),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),

Андре Потоцький (Andre Potocki), *судді*,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 24 січня 2012 року
постановляє таке рішення, що було ухвалене в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за двома заявами (№№ 16984/04 та 9947/05), які 20 квітня 2004 року та 20 серпня 2004 року відповідно подали до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) два громадяни України — пан Михайло Ігорович Беляєв (далі — перший заявник) та пан Олександр Володимирович Дігтяр (далі — другий заявник).

2. Заявників, яким було надано юридичну допомогу, представляла пані Р. Овчиннікова — юрист, що практикує у м. Конотопі. Уряд України (далі — Уряд) представляли його Уповноважені — пан Ю. Зайцев та пані В. Лутковська.

3. Заявники стверджували, зокрема, що умови їхнього попереднього ув'язнення не відповідали статті 3 Конвенції, що їхнє право на кореспонденцію було порушено всупереч статті 8 Конвенції та що всупереч статті 34 Конвенції їм перешкоджали листуватись із Судом.

4. 12 січня 2010 року Суд оголосив заяви частково неприйнятними та вирішив повідомити про них Уряд. Було також вирішено розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявники народилися у 1981 та 1979 роках відповідно та у цей час відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

A. Попереднє ув'язнення заявників

6. Другий заявник тримався у Сумському слідчому ізоляторі № 25 (далі — Сумський СІЗО) з 6 лютого 2001 року до 28 серпня 2004 року, за винятком періоду між 24 липня 2002 року та 12 серпня 2002 року, коли його було переведено в іншу установу попереднього ув'язнення.

7. Перший заявник тримався у Сумському СІЗО з 4 квітня 2002 року до 28 серпня 2004 року, за винятком періоду між 30 серпня 2003 року та 17 вересня 2003 року, коли його було переведено в іншу установу попереднього ув'язнення.

8. 28 серпня 2004 року обидва заявники були переведені до Роменської виправної колонії № 65 для відбування покарання.

1. Листування заявників під час їхнього попереднього ув'язнення

9. 29 січня та 1 липня 2003 року, а також 27 січня 2004 року другий заявник намагався відіслати листи до Суду через канцелярію Сумського СІЗО.

10. 26 листопада 2003 року, а також 2 та 9 лютого 2004 року перший заявник намагався відіслати листи до Суду через канцелярію Сумського СІЗО.

11. Згідно з твердженнями заявників, зазначені листи були прочитані працівниками Сумського СІЗО та до Суду надіслані не були.

12. У той самий спосіб заявники намагалися відіслати листи до інших міжнародних організацій — таких як Комісар Ради Європи з прав людини, Управління Верховного комісара з прав людини, Комітет ООН з прав людини, Комісія ООН з прав людини та Комітет ООН проти катувань.

13. Зазначені листи, як стверджувалося, також перевірялися працівниками Сумського СІЗО та не були відіслані адресатам.

2. Умови попереднього ув'язнення заявників

14. Згідно з твердженнями заявників, умови тримання їх під вартою у Сумському СІЗО були незадовільними. Заявники трималися разом в різних камерах площею 4,5 кв. м з урахуванням санітарного вузла, який займав площу 1,2 кв. м. Отже, житлова площа камери на обох заявників складала тільки 3,3 кв. м, тобто 1,65 кв. м на заявника.

15. Камери були темні, брудні, холодні взимку та спекотні влітку, наслідком чого були різні захворювання. Протягом щонайменше двох років було відсутнє постачання гарячої води. Зимове взуття не надавалося, хоча ув'язненим не дозволялося носити своє власне взуття. Внаслідок цього взимку заявники не могли скористатися своїм правом на прогулянку на свіжому повітрі. Їхня постільна білизна складалася тільки з простирадла. Заявникам не надавалося жодної

медичної допомоги у зв'язку з їхніми захворюваннями серця, при цьому зберігання та вживання ліків у камері було заборонено.

16. Заявники скаржилися до національних органів на побутові умови їхнього тримання у Сумському СІЗО. Зокрема, 16 січня, 14 червня та 25 липня 2004 року відповідні скарги передавалися працівникам Сумського СІЗО для подальшого направлення їх до державних органів.

17. Згідно з твердженнями Уряду, камери, в яких трималися заявники, мали площу 5 кв. м та були обладнані необхідними меблями. В кожній камері було вікно, санітарний вузол та вмивальник. Взимку температура була щонайменше 18 С. Водопостачання, система освітлення та санітарні умови також були належними. Душ можна було приймати раз на тиждень. Одяг осіб, що трималися під вартою, та постільна білизна регулярно мінялися. На підтвердження свого викладу фактів Уряд надіслав звіти, складені у 2010 році особами, відповідальними за експлуатацію вищезазначеної установи.

18. Щодо медичного обслуговування Уряд стверджував, що протягом тримання у Сумському СІЗО перший заявник проходив медичний огляд тридцять один раз, а другий заявник — сорок шість разів. Заявникам регулярно робилася флюорографія для встановлення наявності будь-яких захворювань легень, та надавалося відповідне лікування. Вони також проходили психіатричні огляди. Протягом тримання другого заявника у Сумському СІЗО йому було діагностовано гастрит та надано відповідне лікування. Заявники не подавали жодних скарг щодо стану здоров'я або щодо недостатності медичної допомоги, яка надавалась медико-санітарною частиною вищезазначеної установи. На підтвердження своїх тверджень Уряд надав копії історій хвороб заявників та звіт начальника Сумського СІЗО щодо режиму надання медичної допомоги особам, що тримаються у вищезазначеній установі.

В. Листування другого заявника протягом його ув'язнення в Роменській виправній колонії

19. Під час свого перебування в Роменській виправній колонії другий заявник намагався переслати низку листів, у тому числі таким адресатам:

- (i) Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (листи від 20 грудня 2004 року, 5 січня та 14 лютого 2005 року);
- (ii) Генеральній прокуратурі України (листи від 25 жовтня 2004 року, 14 лютого та 14 липня 2005 року);
- (iii) Координаційному комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України (листи від 25 жовтня 2004 року та 4 січня 2005 року);

(iv) Європейському суду з прав людини (лист від 26 липня 2005 року); та

(v) Комісару Ради Європи з прав людини (лист від 26 липня 2005 року).

Згідно з твердженнями другого заявника, вищезазначені листи були прочитані працівниками Роменської виправної колонії та повернуті йому.

С. Спроба першого заявника відкликати свою заяву

20. Листом від 12 серпня 2009 року заявник повідомив Суд про те, що він бажає, щоб розгляд його заяви був припинений, стверджуючи, що кошти, які він мав сплатити потерпілим від вчинених ним злочинів, були сплачені державою.

21. Листом від 14 вересня 2009 року заявник повідомив Суд про те, що питання його заборгованості потерпілим від злочинів не було вирішено державою, та коли він просив Суд припинити розгляд його заяви, він був введений в оману державними органами. Отже, він просив Суд не брати до уваги лист від 12 серпня 2009 року та наполягав на продовженні провадження.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

А. Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 року(у редакції станом на час подій)

22. Статтею 13 Закону, *inter alia*, передбачалося, що особи, взяті під варту, можуть листуватися з родичами, іншими громадянами та юридичними особами з письмового дозволу органу, в провадженні якого знаходиться їхня кримінальна справа.

Від адміністрації місця попереднього ув'язнення вимагалось переглядати всю кореспонденцію осіб, взятих під варту, за винятком листів до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або прокуратури.

Якщо лист стосувався провадження у кримінальній справі цієї особи, що тримається під вартою, його потрібно було переслати органу, в провадженні якого знаходиться справа. Листи, в яких містилися відомості, розголошення яких могло перешкодити встановленню істини в кримінальній справі, не повинні були надсилатися за належністю, а передаватися на розгляд органу, в провадженні якого знаходиться справа. Про це повинні були сповіщатися особа, яка перебуває під вартою, та прокурор.

Якщо лист не був пов'язаний з провадженням у кримінальній справі особи, взятої під варту, адміністрація місця попереднього ув'язнення повинна була розглянути його або надіслати за належністю.

В. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року (у формулюванні на час подій)

23. Статтею 113 вищезазначеного Кодексу передбачалося, *inter alia*, що кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені, підлягає перегляду. Листи на адресу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або прокуратури перегляду не підлягають.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

24. Заявники скаржилися на побутові умови їхнього попереднього ув'язнення та на ненадання медичної допомоги у Сумському СІЗО. Вони посилались на статтю 3 Конвенції, яка передбачає таке:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

A. Прийнятність

1. Доводи сторін

25. Уряд стверджував, що заявники не вичерпали національні засоби юридичного захисту щодо своїх скарг за статтею 3 Конвенції. Зокрема, вони повинні були подати ці скарги прокурору та до суду.

26. Щодо стверджуваного ненадання медичної допомоги Уряд заявляв, що заявники ніколи не скаржилися до медико-санітарної частини СІЗО на неадекватність їхнього медичного лікування. Крім того, матеріали справи свідчать, що вони регулярно та відповідним чином оглядалися лікарями та, коли це було необхідно, їм надавали потрібну медичну допомогу. Отже, Уряд вважав, що цей аспект скарг заявників є явно необґрунтованим.

27. Заявники стверджували, що вони достатньо зверталися до державних органів та що їхні скарги належним чином обґрунтовані.

2. Оцінка Суду

28. Що стосується стверджуваного ненадання медичної допомоги, Суд зазначає, що немає підстав вважати, що заявники будь-коли скаржилися медичному персоналу установи попереднього ув'язнення

та просили надати їм медичну допомогу. Твердження заявників про те, що їхнє медичне обслуговування було неналежним, не підтверджується будь-якою фактичною інформацією. У той же час матеріали, надані Урядом, свідчать, що заявники проходили регулярні медичні огляди та немає будь-яких ознак недоліків у роботі медико-санітарної частини СІЗО, які б дали підстави для порушення питання за статтею 3 Конвенції (див. також рішення у справах «Вергельський проти України» (*Vergelskyu v. Ukraine*), заява № 19312/06, пп. 89–91, від 12 березня 2009 року, та «Знайкін проти України» (*Znaykin v. Ukraine*), заява № 37538/05, п. 41, від 7 жовтня 2010 року). Отже, Суд відхиляє цей аспект справи як явно необґрунтований згідно з підпунктом «а» пункту 3 і пунктом 4 статті 35 Конвенції.

29. Суд також зазначає, що скарги заявників щодо побутових умов попереднього ув'язнення у Сумському СІЗО стосуються періодів, які переривалися періодами їхнього тримання в іншій установі. Отже, Суд вважає, що період тримання під вартою першого заявника до 17 вересня 2003 року та період тримання під вартою другого заявника до 12 серпня 2002 року виходять за межі шестимісячного строку, протягом якого заявник повинен подати скаргу (див., наприклад, рішення від 19 лютого 2009 року у справі «Маленко проти України» (*Malenko v. Ukraine*), заява № 18660/03, п. 40).

30. Що стосується аргументу Уряду щодо невичерпання засобів юридичного захисту у зв'язку зі скаргами на побутові умови тримання заявника під вартою, Суд зазначає, що подібні заперечення були відхилені Судом у низці випадків, коли він встановлював, що такі скарги вказують на існування у національній пенітенціарній системі проблем системного характеру (див., наприклад, ухвалу щодо прийнятності від 18 вересня 2001 року у справі «Калашніков проти Росії» (*Kalashnikov v. Russia*), заява № 47095/99; рішення у справах «Мельник проти України» (*Melnik v. Ukraine*), заява № 72286/01, пп. 69–71, від 28 березня 2006 року; «Коктиш проти України» (*Koktysh v. Ukraine*), заява № 43707/07, п. 86, від 10 грудня 2009 року, та вищезазначене рішення у справі «Знайкін проти України» (*Znaykin v. Ukraine*), п. 43).

31. У цій справі Суд вважає, що питання, порушені заявниками у цьому контексті, також мають системний характер. Суд зауважує, що державним органам було добре відомо про становище заявників, зокрема, враховуючи той факт, що вони вже зверталися зі скаргою до них з цього приводу (див. пункт 16). Відповідно Суд не може дорікати заявникам за те, що вони не скористалися національними засобами юридичного захисту, про які згадував Уряд, та відхиляє його заперечення у цьому відношенні.

32. Суд також зазначає, що скарги стосовно неналежних побутових умов тримання під вартою не є явно необґрунтованими у розумінні

підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому вони мають бути визнані прийнятними.

В. Суть

33. Заявники стверджували, що побутові умови їхнього тримання під вартою у Сумському СІЗО були неадекватними. Вони ставили під сумнів документи, надані Урядом на спростування їхніх тверджень, зазначаючи, що вони були складені працівниками, відповідальними за експлуатацію вищезазначеної установи.

34. Уряд стверджував, що побутові умови тримання заявників під вартою у вищезазначеній установі були адекватними, ґрунтуючись при цьому на своєму викладі фактів.

35. Суд повторює, що жорстоке поводження підпадає під дію статті 3 Конвенції лише у разі, якщо досягнуто певного мінімального рівня жорстокості. Страждання і приниження у будь-якому випадку мають перевищити той рівень страждань і приниження, який є невід'ємним складником певної форми легітимного поводження чи покарання. Заходи, які позбавляють особу свободи, часто можуть містити такий складник. Згідно із зазначеним положенням держава повинна забезпечувати відповідність умов тримання особи під вартою принципів поваги до людської гідності, з тим, щоб характер і спосіб застосування такого заходу не піддавали її стресу чи випробуванням, інтенсивність яких перевищує той неминучий рівень страждань, що завжди є невід'ємним складником тримання під вартою, і щоб з урахуванням практичних вимог ув'язнення належним чином забезпечувалися охорона здоров'я такої особи та її благополуччя (див. рішення від 20 травня 2010 року у справі *«Віслогузов проти України» (Visloguzov v. Ukraine)*, заява № 32362/02, пп. 56 та 57 з подальшими посиланнями).

36. У випадках, коли тільки Уряд держави-відповідача має доступ до інформації, яка здатна чітко підтвердити або спростувати твердження, висунуті за статтею 3 Конвенції, ненадання Урядом такої інформації без задовільного пояснення може призвести до висновку щодо обґрунтованості тверджень заявника (див. рішення від 6 квітня 2004 року у справі *«Ахмет Озкан та інші проти Туреччини» (Ahmet Ozkan and Others v. Turkey)*, заява № 21689/93, п. 426). У таких випадках Суд зосереджується на оцінці наданих йому фактів, які Уряд держави-відповідача або визнав, або не спростував, не намагаючись при цьому встановити достовірність всіх тверджень без винятку.

37. У цій справі заявники стверджували, що вони тримались у камері площею 4,5 кв. м, санітарний вузол в якій займав 1,2 кв. м. Отже, загального житлового простору в ній залишалось тільки 3,3 кв. м

або 1,65 кв. м житлового простору на заявника. Уряд стверджував, що заявники трималися у камерах площею 5 кв. м, не вказуючи при цьому, окремо або разом. За відсутності більш точних відомостей з боку Уряду Суд схильний віддати перевагу поясненням заявників з цього питання та доходить висновку, що навіть якщо припустити, що камери мали площу 5 кв. м, як стверджувалося Урядом, житловий простір, частину якого займав санітарний вузол, був надто малим у перерахунку на одного заявника, щоб відповідати стандартам, що визнаються Судом (див., наприклад, рішення у справі *«Калашніков проти Росії»* (*Kalashnikov v. Russia*), заява № 47095/99, п. 97, *ECHR* 2002-VI, та зазначене вище рішення у справі *«Мельник проти України»* (*Melnik v. Ukraine*), п. 47, від 28 березня 2006 року).

38. Суд також зазначає, що документи, надані Урядом, що описують інші побутові умови тримання заявників під вартою, були складені працівниками, відповідальними за утримання зазначеної установи попереднього ув'язнення, отже, могли необ'єктивно відображати дійсний стан справ у вищезазначеній установі. Крім того, зазначені документи були складені у 2010 році, в той час як період, якого стосуються скарги, припадає на 2002–2004 роки. Отже, Суд не може виключати, що твердження заявників щодо неадекватності систем освітлення, опалення та водопостачання, незадовільного забезпечення одягом та постільною білизною, а також невідповідних санітарних умов ґрунтувалися на дійсних обставинах їхнього тримання під вартою. Ці твердження узгоджуються з цілою низкою справ проти України, в яких порушуються питання умов тримання під вартою в українських установах попереднього ув'язнення (див., наприклад, рішення у справах *«Невмержицький проти України»* (*Nevmerzhitsky v. Ukraine*), заява № 54825/00, пп. 86–88, *ECHR* 2005-II (витяги); *«Двойних проти України»* (*Dvounykh v. Ukraine*), заява № 72277/01, пп. 64–69, від 12 жовтня 2006 року; *«Яковенко проти України»* (*Yakovenko v. Ukraine*), заява № 15825/06, пп. 84–89, від 25 жовтня 2007 року; вищезазначені рішення у справах *«Маленко проти України»* (*Malenko v. Ukraine*), п. 52; *«Коктиш проти України»* (*Koktysh v. Ukraine*), пп. 98–100; *«Віслогузов проти України»* (*Visloguzov v. Ukraine*), пп. 58–61; рішення від 20 травня 2010 року у справі *«Похлебін проти України»* (*Pokhlebin v. Ukraine*), заява № 35581/06, пп. 48–52, та вищезазначене рішення у справі *«Знайкін проти України»* (*Znaykin v. Ukraine*), пп. 49–53).

39. В цілому Суд, беручи до уваги вищезазначені міркування, а також з урахуванням своєї обширної практики з цього питання, доходить висновку, що тримання заявників під вартою у Сумському СІЗО становило поводження, що принижує гідність, та є порушенням положень статті 3 Конвенції.

II. СТВЕРЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 8 ТА 34 КОНВЕНЦІЇ

40. Заявники скаржилися на те, що працівники Сумського СІЗО переглядали їхні листи до різних міжнародних установ, включаючи Суд, та відмовлялися пересилати їх за належністю. Другий заявник також скаржився на те, що працівники Роменської виправної колонії схожим чином втручалися у його право на листування. Заявники посилалися на статті 8, 10 та 34 Конвенції.

41. Суд вирішив розглянути ці питання за статтями 8 та 34 Конвенції, які передбачають таке:

Стаття 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя)

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

Стаття 34 (Індивідуальні заяви)

«Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права».

A. Стаття 8 Конвенції

1. Прийнятність

42. Уряд зазначав, що у зв'язку зі стверджуваними порушеннями права на листування заявники повинні були подати скарги прокуророві або до суду. Уряд також доводив, що відповіді, отримані заявниками, свідчили про те, що їхні листи були належним чином відправлені за адресатами.

43. Заявники не погоджувалися та стверджували, що засоби юридичного захисту, на які посилався Уряд, були неефективними.

44. Щодо періоду попереднього ув'язнення Суд зазначає, що заявники скаржилися на перегляд їхніх листів, адресованих різним міжнародним установам, включаючи Суд. На час подій національне законодавство не робило будь-яких винятків щодо перегляду цього виду листування (див. пункт 22). Відповідно зазначені засоби юридичного захисту не мали жодного шансу на успіх (див. рішення від

12 березня 2009 року у справі «Сергій Волосюк проти України» (*Sergey Volosyuk v. Ukraine*), заява № 1291/03, пп. 75 та 76).

45. Що стосується періоду відбування покарання, то перегляд листів другого заявника, за винятком листів до прокурора або Уповноваженого Верховної Ради України з питань людини, здійснювався на підставі Кримінально-виконавчого кодексу України (див. пункт 23). Відповідно з огляду на те, що перегляд ґрунтувався на положеннях вищезазначеного кодексу, використання засобів юридичного захисту, на які посилався Уряд, не мало жодного шансу на успіх. Стосовно стверджуваного перегляду листів прокуророві або Уповноваженому Верховної Ради України з питань людини, ці дії суперечили національному законодавству. Проте, на час подій (період між груднем 2004 року та липнем 2005 року) Кодекс адміністративного судочинства України, передбачаючи *prima facie* ефективний засіб юридичного захисту у зв'язку з такими твердженнями, ще не був застосовним (див., для порівняння, рішення від 15 жовтня 2009 року у справі «Чайковський проти України» (*Chaykovskiy v. Ukraine*), заява № 2295/06, пп. 44–45 та 72–75). Уряд не пояснив, яких процесуальних заходів мав вжити другий заявник. Більш того, Уряд не навів жодних прикладів з національної судової практики, які б свідчили, що засоби юридичного захисту, на які вони посилалися, не були суто теоретичними, а практичними, ефективними та пропонували відповідне відшкодування.

46. З огляду на викладене вище, Суд відхиляє заперечення Уряду щодо вичерпання національних засобів юридичного захисту.

47. Суд також зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому вони мають бути визнані прийнятними.

2. Суть

(а) Доводи сторін

48. Заявники стверджували, що втручання в їхнє право на листування не було законним і виправданим.

49. Уряд стверджував, що перегляд листів заявників здійснювався згідно із законодавством та переслідував легітимну мету запобігання втечі з установи попереднього ув'язнення та заворушень у ній. Уряд також стверджував, що зазначене втручання було необхідним в демократичному суспільстві для досягнення зазначених цілей. Уряд заперечував твердження заявників про те, що деякі з їхніх листів не були відправлені за належністю.

(b) Оцінка Суду

(i) Листування заявників під час попереднього ув'язнення

50. Суд зазначає, що він розглядав подібну скаргу щодо перегляду кореспонденції під час попереднього ув'язнення та констатував порушення статті 8 Конвенції через те, що національне законодавство з цього питання не відповідало стандарту якості для такого закону (див. вищезазначене рішення у справі *«Сергій Волосюк проти України»* (*Sergey Volosyuk v. Ukraine*), пп. 84–86). Суд не вбачає причини для того, щоб відійти від цієї практики. Суд також зазначає, що відсутність достатніх гарантій у цій сфері могла мати наслідком свавільні відмови відсилати деякі листи заявників, як вони стверджували.

51. Отже, Суд констатує, що мало місце порушення статті 8 Конвенції щодо обох заявників стосовно їхнього права на кореспонденцію протягом попереднього ув'язнення.

(ii) Листування другого заявника під час відбування покарання

52. Другий заявник також скаржився на втручання у його право на кореспонденцію під час відбування ним покарання.

53. У цьому зв'язку Суд, з огляду на свою відповідну практику (див., наприклад, рішення у справах *«Енеа проти Італії»* (*Enea v. Italy*) [ВП], заява № 74912/01, п. 143, *ECHR*2009, та *«Онофріу проти Кіпру»* (*Onoufriou v. Cyprus*), заява № 24407/04, пп. 109–114, від 7 січня 2010 року з подальшими посиланнями), зазначає, що згідно із застосовним на момент подій законодавством, яке регулює відбування покарань, працівники установ виконання покарань переглядали усі листи, що відсилалися ув'язненими особами за винятком листів Уповноваженому Верховної Ради з прав людини або прокурору (див. пункт 23). Законодавство не проводило будь-якого розмежування щодо інших категорій осіб, з якими могли листуватися ув'язнені — такими як, наприклад, правоохоронні та інші державні органи, конвенційні та інші міжнародні органи, родичі, захисник та ін. Законодавство не конкретизувало спосіб здійснення перегляду кореспонденції. Зокрема, воно не передбачало будь-якої участі ув'язнених осіб на будь-якій стадії процесу перегляду листів або їхнього залучення до нього. Воно також не визначало, чи мала ув'язнена особа право на інформування її про будь-які зміни, внесені у зміст її вихідної кореспонденції. Більш того, перегляд був автоматичним, не був обмежений у строках та не вимагав будь-якого вмотивованого рішення, яке б надавало підстави для заходів з перегляду кореспонденції та/або встановлювало строки їхнього виконання. Насамкінець, не існувало

конкретного засобу юридичного захисту, який надавав би ув'язненій особі змогу оскаржити вищезазначений захід та отримати адекватне відшкодування.

54. Отже, Суд доходить висновку, що застосовне національне законодавство не надавало відповідного рівня захисту від свавільного втручання у право ув'язненої особи на листування. Тобто оскаржуване втручання здійснювалося не «згідно із законом».

55. За відсутності вищезазначених базових гарантій, які б захищали право на листування, Суд не виключає, що другий заявник міг стикнутися зі свавільними відмовами адміністрації установи виконання покарань відсилати його листи, як він стверджував.

56. Вищевикладених міркувань Суду достатньо, щоб дійти висновку, що мало місце порушення статті 8 Конвенції стосовно другого заявника щодо його права на листування під час відбування ним покарання.

В. Стаття 34 Конвенції

57. Заявники також скаржилися, що втручання в їхнє право на кореспонденцію, розглянуте вище, також порушило їхнє право на листування із Судом та суперечило статті 34 Конвенції.

58. Уряд стверджував, що при листуванні із Судом заявникам не чинилося перешкод.

59. Суд повторює, що скарга за статтею 34 Конвенції має процесуальний характер та не порушує будь-якого питання щодо прийнятності за Конвенцією (див. рішення у справах «*Кук проти Австрії*» (*Cooke v. Austria*), заява № 25878/94, п. 46, від 8 лютого 2000 року, та «*Ergi проти Туреччини*» (*Ergi v. Turkey*), від 28 липня 1998 року, п. 105, *Reports of Judgments and Decisions*, 1998-IV).

60. Суд також повторює, що надзвичайно важливою умовою ефективного функціонування механізму подання індивідуальних заяв, передбаченого статтею 34 Конвенції, є забезпечення для заявників чи потенційних заявників можливості вільно спілкуватися із Судом, не зазнаючи тиску в будь-якій формі з боку органів влади, спрямованого на те, щоб змусити їх відкликати або змінити свої скарги. У цьому контексті термін «тиск» означає не лише акти прямого примусу та відвертого залякування, а й будь-які інші неправомірні опосередковані дії чи контакти, спрямовані на позбавлення заявників наміру чи бажання звертатися зі скаргами на підставі Конвенції (див. вищезазначене рішення у справі «*Віслогузов проти України*» (*Visloguzov v. Ukraine*), п. 105).

61. Суд приділяє особливу увагу питанню ефективного використання ув'язненими права на індивідуальну заяву. Він зазначав, що ув'язнені перебувають в особливо вразливому становищі, оскільки їхнє

листування із Судом із рештою зовнішнього світу залежить від адміністрації установ виконання покарань (див., наприклад, рішення від 3 червня 2003 року у справі *«Котлец проти Румунії» (Cotlet? v. Romania)*, заява № 38565/97, п. 71). Суд завжди наголошував на важливості дотримання конфіденційності кореспонденції Суду із заявниками, оскільки вона може містити заяви щодо дій адміністрації пенітенціарних установ або їхніх працівників. Унаслідок розкриття листів, які надійшли із Суду чи адресовані йому, виникає можливість того, що вони будуть прочитані, що, як легко можна уявити, породжує ризик виникнення потенційно можливої ситуації, коли при нагоді працівники пенітенціарної установи можуть вирішити помститися засудженомускаржнику (див. рішення у справах *«Кляхін проти Росії» (Klyakhin v. Russia)*, заява № 46082/99, п. 118, від 30 листопада 2004 року; *«Меченков проти Росії» (Mechenkov v. Russia)*, заява № 35421/05, п. 123, від 7 лютого 2008 року, та *«Понушков проти Росії» (Ponushkov v. Russia)*, заява № 30209/04, п. 80, від 6 листопада 2008 року).

62. Звертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що згідно з чинним на час подій законодавством листування заявників із Судом підлягало перегляду працівниками Сумського СІЗО та Роменської виправної колонії. Суд вважає, що узвичаєна практика перегляду всієї кореспонденції ув'язненого із Судом сама по собі несумісна з принципами, закладеними у статті 34 Конвенції, оскільки вона означає відсутність конфіденційності такого листування та ризик застосування різних форм прямого або опосередкованого впливу на ув'язненого, який перешкоджатиме його можливості листуватися із Судом.

63. За цих обставин Суд доходить висновку, що Україна не дотрималась своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з переглядом органами влади кореспонденції заявників із Судом.

III. СПОНУКАННЯ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ПЕРШОГО ЗАЯВНИКА ДО ВІДКЛИКАННЯ ЗАЯВИ

64. Перший заявник також скаржився за статтею 34 Конвенції на те, що його спроба 12 серпня 2009 року відкликати заяву з Суду була спровокована національними органами.

65. Уряд стверджував, що заява першого заявника від 12 серпня 2009 року про його бажання припинити провадження та його наступний лист від 14 вересня 2009 року, в якому він просив Суд не звертати увагу на ту заяву, були скоріш наслідком неправильного розуміння заявником відповідних національних та міжнародних процедур, за що він сам несе відповідальність. Доказів того, що державні органи могли спонукати першого заявника до відкликання заяви, не існує.

66. Суд зазначає, що протягом короткого проміжку часу перший заявник вимагав припинення провадження у Суді, а потім наполягав на продовженні провадження, просячи Суд не приймати до уваги його попередній лист. Пояснюючи, що спонукало його до написання першого та другого листів, перший заявник не вдавався в деталі та у своїй подальшій кореспонденції не надав більш докладних пояснень з цього приводу. Він також не звернувся до цього питання, коли Суд звернув на нього особливу увагу під час комунікування справи сторонам. Суд, зі свого боку, не вбачає жодних доказів будьякого тиску, який міг би чинитися на першого заявника всупереч положенням статті 34 Конвенції, коли він писав листа від 12 серпня 2009 року.

67. Відповідно Суд постановляє, що державні органи дотрималися своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції щодо цієї скарги.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

68. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

69. Кожен із заявників вимагав по 7000 євро відшкодування моральної шкоди.

70. Уряд вважав ці вимоги необґрунтованими та надмірними.

71. Суд вважає, що заявники вочевидь зазнали біль та відчай у зв'язку зі встановленими порушеннями. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як цього вимагає стаття 41 Конвенції, Суд повністю задовольняє вимоги заявників і присуджує кожному по 7000 євро.

B. Судові та інші витрати

72. Заявники не надали жодних вимог щодо цього. Отже, Суд нічого не присуджує.

C. Пеня

73. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятними наступні скарги:

(а) скаргу першого заявника за статтею 3 Конвенції щодо побутових умов тримання його під вартою в період з 17 вересня 2003 року до 28 серпня 2004 року;

(b) скаргу другого заявника за статтею 3 Конвенції щодо побутових умов тримання його під вартою в період з 12 серпня 2002 року до 28 серпня 2004 року; та

(с) скарги обох заявників за статтею 8 Конвенції.

2. *Оголошує* решту скарг у заявах неприйнятними.

3. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 3 Конвенції щодо обох заявників.

4. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 8 Конвенції щодо обох заявників стосовно їхнього права на повагу до кореспонденції під час попереднього ув'язнення.

5. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 8 Конвенції щодо другого заявника стосовно його права на повагу до кореспонденції під час тримання його під вартою після засудження.

6. *Постановляє*, що Україна не дотрималась своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з переглядом національними органами влади листів заявників до Суду.

7. *Постановляє*, що Україна дотрималась своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку зі ствердженням спонукання органами влади першого заявника відкликати його заяву.

8. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити кожному заявнику по 7000 (сім тисяч) євро відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 16 лютого 2012 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(Claudia Westerdiek)
Секретар

Дін ШПІЛЬМАНН
(Dean Spielmann)
Голова